

DOI: <https://doi.org/10.61825/rl.2025.v51.11>

Halyna Nikolai*

Uniwersytet Uszyńskiego, Odessa

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6751-1209>

e-mail: galanikolayi@gmail.com

Mirosław Kisiel**

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2002-0116>

e-mail: mirosław.kisiel@us.edu.pl

WOKALNO-PEDAGOGICZNA KULTURA NAUCZYCIELI – PRZYSZŁYCH EDUKATORÓW MUZYKI

VOCAL-PEDAGOGICAL CULTURE OF TEACHERS – FUTURE MUSIC EDUCATORS

Keywords: vocal-pedagogical culture, teachers, music.

The aim of the article is to engage in a discourse on the vocal-pedagogical culture of future teachers. The paper presents the methodological assumptions of the study, the results of a review of relevant literature, an overview of vocal music in the educational, performance, and cultural contexts, as well as practical recommendations for further action. The main issue addressed in the article is the question of the place and role of vocal-pedagogical culture in the process of educating future music

***Halyna Nikolai** – profesor pedagogiki muzyki; zainteresowania naukowe: pedagogiczna komparatystyka, kształcenie nauczycieli muzyki i choreografii, kształcenie doktorantów w zakresie pedagogiki artystycznej.

****Mirosław Kisiel** – doktor habilitowany nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, oraz teoria muzyki, profesor uczelni; zainteresowania naukowe: zagadnienia dotyczące pedagogiki muzyki, w tym edukacji muzycznej dzieci, młodzieży i dorosłych, emisji głosu dla nauczycieli, muzykoterapii w edukacji oraz rytmiki i tańca.

educators. The adopted research strategy is based on a literature review and the identification of key themes relevant to the topic at hand. The outcomes of the analysis include the identification of structural components of vocal-pedagogical culture of future teachers, proposals for in-depth studies of scholarly and didactic literature, recommendations for activities in the area of individualized training and professional development courses, and the outline of directions for further academic research.

WOKALNO-PEDAGOGICZNA KULTURA NAUCZYCIELI – PRZYSZŁYCH EDUKATORÓW MUZYKI

Słowa kluczowe: wokarno-pedagogiczna kultura, nauczyciele, muzyka.

Celem artykułu jest podjęcie dyskursu dotyczącego kultury wokarno-pedagogicznej przyszłych nauczycieli. W tekście zaprezentowano założenia metodologiczne prowadzonych badań, wyniki analizy literatury przedmiotu, obraz muzyki wokalnej funkcjonującej w przestrzeni edukacyjnej, wykonawczej i kulturowej, a także rekomendacje aplikacyjne dla dalszych działań. Główną problematykę artykułu wyraża pytanie o miejsce i rolę kultury wokarno-pedagogicznej w procesie kształcenia przyszłych edukatorów muzyki. Przyjęta strategia badawcza opiera się na analizie literatury oraz identyfikacji kluczowych wątków istotnych dla podjętej problematyki. Efektem przeprowadzonej analizy jest wyodrębnienie komponentów struktury kultury wokarno-pedagogicznej przyszłych nauczycieli, sformułowanie propozycji pogłębionych studiów nad literaturą naukowo-dydaktyczną, postulowanie działań w zakresie treningu indywidualizującego i kursów doskonalących oraz zarysowanie kierunków dalszych badań naukowych.

Wprowadzenie

Współczesna edukacja stawia przed nauczycielem wiele wyzwań. Wśród licznych, na pierwszy plan wysuwają się wymagania intelektualne i dydaktyczne oraz kulturowe i estetyczne. Szczególne znaczenie ma to w kontekście edukacji muzycznej, w której istotną rolę odgrywa kultura wokarno-pedagogiczna nauczyciela. Stanowi ona zespół kompetencji związanych z poprawnym posługiwaniem się głosem, gustem w doborze wartościowych utworów, wysublimowanym smakiem estetycznym w procesie tworzenia kreacji wykonawczych, taktem i dbałością o dobre zachowanie podczas prowadzonych zajęć muzycznych i udziału w koncertach oraz sprawczością w kształtowa-

niu wrażliwości muzycznej. Staje się tym samym niezbędnym elementem profesjonalnego przygotowania pedagogów, przyszłych edukatorów muzyki, do działań w obszarze edukacji estetycznej.

Skuteczność procesu kształtowania kultury ogólnej dzieci i młodzieży zależy przede wszystkim od poziomu kształcenia studiujących, które powinno być realizowane w oparciu o podejście kulturowe. Jego wyrazem będzie sposób nauczania, w którym muzyka postrzegana jest nie tylko przez pryzmat technicznych umiejętności czy zestawu informacji i zasad, ale jako ważny obszar dziedzictwa kulturowego i tożsamościowego uczących się. W ujęciu tym muzyka pełni rolę medium w procesie poznawania świata, historii oraz różnorodności społecznej i kulturowej. W przestrzeni naukowo-pedagogicznej oświaty akademickiej zjawisko kultury wokально-pedagogicznej jest dzisiaj jak najbardziej aktualne.

Metodologia badań własnych

Celem pracy stało się podjęcie istotnego, dla kształcenia przyszłych nauczycieli – edukatorów muzyki, dyskursu na temat kultury wokально-pedagogicznej. Sformułowany przez nas problem badawczy został zawarty w trzech pytaniach: Jak zjawisko kultury wokально-pedagogicznej jest nośne w literaturze przedmiotu? Jaką rolę pełni muzyka wokalna w obszarze edukacyjnym, wykonawczym i kulturowym? Jakie rekomendacje dedykowane są względem przygotowania przyszłych nauczycieli w aspekcie kultury wokально-pedagogicznej?

Przyjęta metoda poznawcza objęła pogłębioną analizę literatury oraz prezentację istotnych wątków w podjętym temacie (Kataryńczuk-Mania i in. 2018, s. 84). Umożliwiła ona identyfikację podobieństw i różnic pomiędzy rzeczywistościami naukowo-dydaktycznymi. Pozwoliła również na formułowanie wniosków o skutkach tego typu działań dla rozwoju kultury wokально-pedagogicznej przyszłych nauczycieli. Przygotowując artykuł, korzystaliśmy z szeregu metod naukowych: konkretyzacji i uogólnienia oraz analizy terminologicznej. Realizowana eksploracja została przygotowana na podbudowie komparatywnej i dotyczyła porównania różnych zjawisk z dziedziny pedagogiki muzycznej, w tym wokalnej (Manzon 2011). W ten sposób staraliśmy się odnaleźć podobieństwa, różnice i zależności między nimi, w celu zrozumienia ich wzajemnych relacji i kontekstu. Za ich pomocą szukaliśmy odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Rezultatem naukowych dociekań stały się propozycje wartościowych rozwiązań w kształceniu przyszłych nauczycieli – edukatorów muzyki, w obszarze kultury wokально-pedagogicznej oraz inicjowanych badań empirycznych.

Kultura wokarno-pedagogiczna w ujęciu literaturowym

Pojęcie kultury wokarno-pedagogicznej warto rozpatrywać w kontekście treści trzech konstruktów: kultury, wokalistyki i pedagogiki. Na polu terminologicznym podjętych poszukiwań naukowych istotne miejsce zajmuje termin „kultura”, który używany jest w wielu dziedzinach, łącząc naukę, edukację i sztukę, a w ujęciu społecznym – moralność i światopogląd. Warto podkreślić, że kultura jako zjawisko staje się przedmiotem badań nauk humanistycznych, przede wszystkim kulturoznawstwa, ale także filozofii, antropologii, socjologii, psychologii i oczywiście pedagogiki – o czym wspomina Małgorzata Gruchoła (2010, s. 96-98). Kulturę można określić jako ogół wytworów ludzi, zarówno materialnych, jak i niematerialnych (duchowych, symbolicznych). Bywa utożsamiana także z cywilizacją i ze wzorami postępowania charakterystycznymi dla danego społeczeństwa (Włodarczyk 2003, s. 950).

Z metodologicznego punktu widzenia interesująca jest synergistyczna koncepcja kultury zaproponowana przez Anatolija Swydzynskiego, który stwierdza, że artysta dosłownie pochłania duchowe wpływy społeczeństwa. Za pomocą niewidzialnych kanałów, przekształcając je twórczo, fascynująco oddaje atmosferę czasu. Oddziałuje w ten sposób nie tylko na współczesnych, ale również na przyszłe pokolenia. W opinii tego autora proces twórczy w sztuce opiera się na kreowaniu struktur duchowych. Utwór muzyczny staje się wysublimowaną strukturą duchową, utrwaloną w konstrukcjach dźwiękowych i rytmicznych. Do współczesnych trendów kulturowych zaliczyć można reorientację szkolnictwa wyższego, które kształcenie „nauczyciela przedmiotu” nobilituje do poziomu „nauczyciela artysty”. Jest ono w stanie, w nowy sposób, uformować indywidualność jako osobowość pełną niepowtarzalną, spełniającą nowe wymagania. Oparte na synergetycznej koncepcji kultury zjawisko duchowości można wykorzystać również w połączeniu z podejściem aksjologicznym i działaniowym (Svidzynski 2008, s. 32).

Współczesny obraz edukacji wiąże się z brakiem w niej głębszego spojrzenia na kulturę, utratą założeń aksjologicznych, technologicznym przeciążeniem, przebudźcowaniem, wiedzą przekazywaną w formie wyalienowanej, bez zaangażowania sfery emocjonalnej jednostki. Ukraiński akademik Iwan Ziaziun łączy ogólny kryzys systemu edukacyjnego z deficytem w nim kultury, technokratycznym przeciążeniem edukacji, przekazywaniem wiedzy w wyobcowanej formie bez zaangażowania sfery emocjonalnej jednostki oraz przesyceniem treści wiedzą przy braku w niej znaczeń. Jednocześnie widzi wyjście z tego impasu, lansując model przyjęcia do modernizacji edukacji podejścia kulturowego, którego celem będzie osoba kultury, posiadająca po-

trzebę i pasję samorealizacji. W nim zespół norm postrzegany winien być jako czynnik zewnętrzny, a wartość estetyczna jako czynnik wewnętrzny. Wyuczona przez podmiot stanie się punktem odniesienia na całe życie i postrzegana jako jego własny wymiar duchowy (Ziaziun 2006, s. 33). Podobne spojrzenie prezentują inni badacze, wskazując na potrzebę stworzenia koncepcji kształtowania się świata duchowego jednostki w kontekście filozofii, która będzie opierać się na narodowych tradycjach. Kładąc nacisk na emocje, uczucia i duchowość jako centrum doświadczenia rzeczywistości, nawiązują do kordocentryzmu (Vasianovych 2005). Pedagodzy muzyki i kulturoznawcy, Oksana Rudnytska (2000) i Lidia Tarapata-Bilchenko (2004), aktywnie rozwijają filozoficzne założenia edukacji artystycznej. Określają jej specyficzne funkcje, upatrując w nich skuteczność muzyki jako źródła informacji o zasadach rządzących światem.

Warto podkreślić pojemność terminu „kultura pedagogiczna”, którego treść definicyjna obejmuje światopogląd i erudycję naukową, bogactwo duchowe, zdolności pedagogiczne, przymioty osobowe i umiejętność pedagogiczną. Tę ostatnią obrazuje technika pedagogiczna, która obejmuje etykę pedagogiczną i takt, kulturę wyglądu, języka, komunikacji oraz, co bardzo ważne, chęć samodoskonalenia. Nie wolno zapominać o refleksji nauczycielskiej nad własnym działaniem oraz budowaniu poprawnych relacji z uczniami i ich rodzicami, o których wspomina Małgorzata Bereźnicka (2016, s. 148). Krystyna Bartosik (2011, s. 107) dopowiada, że kultura pedagogiczna jest również istotna z punktu widzenia procesu kształcenia i wychowania, zwłaszcza w dobie klarowania się nowych systemów wartości, w czasie prze wartościowywania się paradygmatów pedagogicznych, w okresie wchodzenia nowych pojęć oraz szybko zmieniającej się rzeczywistości. Przy tej okazji należy zwrócić uwagę na pojęcie „kultury specjalistycznej”, która w kontekście tematu pracy dotyczyć będzie pedagogiki wokalne, a w szczególności wokально-epickiej, sceniczno-figuracyjnej i wokально-technicznej (Nikolai i in. 2020, s. 227).

Kultura wokalna rozumiana jest jako określony zbiór przynależności wokalnych i w zależności od kontekstu, może odnosić się do określonego aspektu: społecznego (będącego zestawem zwyczajów, wartości, umiejętności i wiedzy związanych ze śpiewem w danej grupie społecznej lub kulturze), osobistego (obejmującego właściwości i zachowania indywidualne, które kształtują sposób używania głosu, w tym jego techniki, brzmienia, interpretacji piosenki czy pieśni) oraz edukacyjnego (rozumianego jako proces uczenia się i kształtowania umiejętności wokalnych w zakresie teorii i praktyki wokalne, wykonawstwa, pracy z zespołem oraz rozumienie i interpretację repertuaru (Chwederowicz 2006). Patrząc historycznie na kulturę

wokalną, należy podkreślić jej stylistyczne konotacje związane z określoną epoką lub narodowością i regionem uprawiania, jak na przykład kultura wokalna szesnastowiecznej Polski (Szweykowski 1957). Współczesne spojrzenie na kulturę wokalną modeluje rzeczywistość ekonomiczna, stanowiąca tzw. marketing rynkowy, który determinuje nowoczesny wizerunek artysty wokalisty, o czym wspomina Anna Jeremus (2006, s. 39).

Teraźniejsza edukacja wokalna przygotowuje przyszłych nauczycieli do realizacji zadań w szeroko rozumianej kulturze muzycznej jednostki i społeczeństwa. Jak pisze Jadwiga Uchyla-Zroski (2015, s. 32), w tych działaniach, nacechowana jest ona funkcją artystyczną, estetyczną i użytkową. Wchodząc w obszar szeroko rozumianego kształcenia muzycznego, włącza młodzież akademicką w sytuacje aksjologiczne, stanowiąc wieloletni proces gromadzenia doświadczeń muzycznych (wokalnych) ukierunkowanych na rozwijanie wiedzy, percepcji muzyki, wykonawstwa muzycznego, twórczości indywidualnej i grupowej, wyzwalania ekspresji oraz funkcjonowania w kulturze społeczeństwa.

W procesie stawania się nauczycielem, przyszłym edukatorem muzycznym, istotnym jest posiadanie wzorców czy autorytetów mistrzów, których cechy postawy i zachowania inspirować będą do samodoskonalenia i rozwoju (Łukasik 2021, s. 141). Swoistą własnością nauczycieli rozpoczynających pracę w zawodzie, niejednokrotnie staje się odwoływanie do własnych doświadczeń edukacyjnych oraz naśladowanie zaobserwowanych sytuacji i działań osób napotkanych na swojej drodze edukacyjnej (Dylak 2007, s. 45). Do grona najbardziej cenionych, godnych naśladowania cech Iwona Wagner (2005, s. 67) zaliczyła predyspozycje intelektualne, moralne i estetyczne akademickich mistrzów. W pierwszym przypadku są to: precyzyjna i gruntowna wiedza, czytelność wypowiedzi, umiejętność interesującego przekazywania nauczanych treści oraz dobra organizacja pracy. W drugim, konsekwencja, obiektywizm, punktualność, życzliwy stosunek do innych oraz sposób budowania relacji. W trzecim (odnoszącym się do walorów estetycznych): kultura osobista, wyczucie, takt, donośny, acz miły głos, estetyczny ubiór oraz poczucie humoru.

Przeprowadzona kwerenda tematyczna dostępnej literatury przedmiotu oraz pogłębiona jej analiza upoważnia nas co do słuszności podjęcia działań w wątku ukazującym wokalno-pedagogiczną kulturę nauczycieli jako istotnego w kształceniu przyszłych edukatorów muzyki.

Muzyka wokalna jako tworzywo edukacyjne, wykonawcze i kulturowe

Muzyka wokalna odnosząca się do wielorakich form kompozytorskich stanowi tworzywo w warstwie wykonawczej, stając się tym samym istotnym obszarem kultury (Moraczewski 2007, s. 81). Wielowątkowość wypowiedzi i kreacji, a także powszechna dostępność odtwórcza, tudzież współczesne możliwości elektronicznego montażu i modelingu, sprawiają, że muzyka wokalna jest absorbującym uwagę i silnie motywującą do aktywności zarówno jednostki, małe grupy, jak i całe rzesze odbiorców i wykonawców zjawiskiem.

Wskazując na aspekt kulturowy edukacji muzycznej, warto spojrzeć na muzykę z szerszej perspektywy (Żerańska-Kominek 1995, s. 16). Pisząc o kulturowym kontekście muzyki, mamy na myśli podejmowanie różnych działań edukacyjnych, w których uczący się postrzegają muzykę wokalną z perspektywy różnych kultur, zarówno rodzimych, jak i obcych. Ważną płaszczyznę w podejmowanych rozważaniach zajmuje analiza funkcji muzyki w różnych społecznościach, stosując podział na obrzędową, rozrywkową i społeczną. Nieodzownym działaniem staje się także promowanie (z)rozumienia, że muzyka jest pewnym sposobem wyrażania tożsamości, emocji, historii i wartości. Pomocnym w tego typu postrzeganiu będzie różnorodność repertuaru wokalnego. Program nauczania i uczenia się obejmuje muzykę różnych epok, stylów i kultur, począwszy od muzyki ludowej, przez klasyczną, po współczesne gatunki pochodzące z różnych stron świata (Kołodziejski i in. 2017, s. 17). W dzisiejszym spojrzeniu na wędrówkę ludności oraz przebywanie na terenie danego kraju tzw. mniejszości narodowych wskazane jest wprowadzanie utworów reprezentujących owe zbiorowości.

Studiującą a później ich uczniom możemy przypisać rolę „nosicieli” kultury. Przyjmuje się, że każdy z uczestników procesu edukacyjnego może reprezentować inny krąg kulturowy. Stąd istotną rolę w procesie umuzykalnienia pełni zachęta do dzielenia się własnymi doświadczeniami muzycznymi wyniesionymi ze środowiska rodzinnego, religijnego, rówieśniczego czy etnicznego (Szubertowska 2008, s. 251). Prowadzone lekcje muzyki tworzą wówczas przestrzeń do rozmów o wartościach, tradycji, różnicach kulturowych i tolerancji. Podczas prowadzonych dysput dokonuje się łączność muzyki z innymi dziedzinami nauk humanistycznych, takich jak: historia, literatura, geografia, religioznawstwo czy etnologia. Inicjowana aktywność wokalna, jak wskazuje Anna Waluga (2012, s. 37), aby przyniosła pełnię przeżycia, uchwycenia niuansów w przekazie symbolicznym winna stać się otwarta na dialog i szacunek wobec odmiennych kultur, stając się w pewnym sensie drogą do rozwijania kompetencji międzykulturowych. Kształcący się, uczą się rozpoznawać i doceniać bogactwo kulturowego świata, co niewąt-

pliwie sprzyjać będzie wychowaniu w duchu demokracji i dialogu. Niewątpliwymi korzyściami z zaprezentowanego podejścia kulturowego w edukacji będzie holistyczny rozwój uczących się wzmocniony empatią i ciekawością. Podejście kulturowe w działaniach pedagogicznych niewątpliwie angażuje emocjonalnie i intelektualnie uczących się. Jak pisze Halyna Nikolai (2023, s. 2), wzmacnia poczucie tożsamości i przynależności, i co jest oczywiste, przyczynia się do budowania mostów między kulturami.

Edukacyjny wymiar kontaktu uczących się z muzyką wokalną, jak wskazuje Elżbieta Szubertowska (2020, s. 226), jest wieloaspektowy i niezwykle wartościowy w procesie rozwoju. Kluczowe przejawy tego typu łączności widoczne są w obszarach: muzycznym (kształceniu słuchu, wrażliwości estetycznej, emisji głosu), poznawczym (odwołującym się do pamięci muzycznej i tekstowej oraz rozumienia języka, poznawania struktur muzycznych), ekspresyjnym (stanowiącym wyrażania emocji i budowania wrażliwości), społecznym (dotyczącym pracy indywidualnej i zespołowej oraz budowaniu więzi) oraz osobowościowym (budującym pewności siebie, dyscyplinę i systematyczność). Wzgląd kulturowy w tym zestawieniu jest warty podkreślenia, gdyż uczący się poznając dziedzictwo muzyczne, zapoznają się z muzyką różnych epok, stylów i kultur. Natomiast śpiewanie pieśni narodowych, ludowych czy regionalnych wspiera rozwój świadomości i tożsamości kulturowej. Nie bez znaczenia jest także aspekt performatywny aktywności wokalne, bowiem śpiewanie jest także formą działania scenicznego, komunikacji artystycznej oraz interakcji z publicznością. Warto zatem podkreślać, że podczas występu nie chodzi wyłącznie o poprawne wykonanie utworu, lecz świadome kształtowanie przekazu, emocji i relacji, budowanie napięcia i dramaturgii. Świadomość ciała, postawy, gestu, mimiki, to wszystko wspiera wokalny przekaz. Wykonawca często przyjmuje rolę, wciela się w bohatera piosenki, wyraża jego emocje, opowiada historię, przekazuje intencje. Co istotne, występ wokalny nie jest tylko „muzycznym produktem”, ale wydarzeniem w czasie i przestrzeni, jednorazowym, ulotnym, niepowtarzalnym, dlatego tak ważnym w przygotowaniu i realizacji. Przyszli nauczyciele muzyki będą również pełnili rolę animatorów życia muzycznego oraz kierowniczą rolę dyrygując zespołami wokalnymi lub/i organizując zajęcia i występy młodych adeptów (Majzner 2024, s. 219).

Niezaprzeczalną wartość w kształtowaniu kultury głosu zawierają, będące w akademickiej ofercie edukacyjnej, liczne przedmioty takie jak: emisja głosu (indywidualna i zbiorowa), kształcenia słuchu, chór, prowadzenie zespołów wokально-instrumentalnych, literatura muzyczna czy metodyka edukacji muzycznej. Zapisane zostały one w „Karcie Kierunku i Efektach Kształcenia” danej specjalności i kierunku studiów w uczelni wyższej.

Odpowiadając na pytanie, czym jest kultura wokalna przyszłych nauczycieli, edukatorów muzyki watro wskazać, że jest to zespół umiejętności, nawyków oraz świadomości artystycznej i dydaktycznej, które dotyczą posługiwania się własnym głosem podczas nauczania, muzykowania czy dyrygowania (Kataryńczuk-Mania 2020, s. 13). We wskazanym znaczeniu nie chodzi wyłącznie o samą sprawność aparatu głosowego, ale także o wrażliwość artystyczną, troskę o higienę, estetykę wypowiedzianych treści, jak i umiejętność właściwego komunikowania się poprzez dźwięk (Kisiel 2012, s. 35). Komponentami kultury wokalne przyszłego nauczyciela będą:

1. technika wokalna, obejmująca: prawidłowe oddychanie, kontrolę strumienia powietrza, czystość intonacyjną, nastawienie głosu, jego elastyczność w zakresie skali oraz dobra dykcja;
2. muzykalność, będąca istotą: wycucia stylistycznego, ekspresji, frazowania i artykulacji;
3. interpretacja, rozumiana jako twórcze odczytywanie utworu oraz nadawanie wypowiedzianym i śpiewanym tekstom znaczenia emocjonalnego;
4. higiena głosu, prowadząca do unikania szkodliwego wysiłku, zachęcająca do odpoczynku i nawadniania fałdów głosowych oraz stosowania prawidłowych zasad emisji głosu podczas mówienia i śpiewania;
5. dydaktyka, obejmująca umiejętności pokierowania pracą chórów lub/i zespołów wokalnych, twórcze stosowanie ćwiczeń emisyjnych oraz pomoc uczącym się w rozwijaniu ich naturalnego potencjału.

Kultura wokalna w tym względzie jest tak istotna, gdyż nauczyciel stanowi wzór dla podopiecznych, a jego technika, dykcja, interpretacja i szacunek do tekstu tworzą trwałe nawyki. Prawidłowe posługiwanie się głosem przez prowadzącego umożliwia skuteczną komunikację dydaktyczną, ułatwia też utrzymanie uwagi na odpowiednim poziomie, a także umożliwia tworzenie atmosfery sprzyjającej nauce. Natomiast niska świadomość lub słaba kontrola głosu skutkować mogą zmęczeniem, chorobami lub wypaleniem zawodowym.

Rekomendacje aplikacyjne

Do grona rekomendowanych przez nas działań w obszarze kształtowania kultury wokально-pedagogicznej u przyszłych nauczycieli, edukatorów muzyki znalazły się propozycje z czterech obszarów aktywności dotyczących: pogłębionej analizy dostępnej literatury naukowo-dydaktycznej i doniesień naukowych, treningu indywidualizującego, projektowania kursu doskonalącego oraz inicjacji zamysłu badawczego. Interesująco prezentuje się wypra-

cowany przez nas, składający się z trzech komponentów (motywacyjnego, poznawczego i aktywizującego), schemat struktury wokalnopedagogicznej kultury przyszłych nauczycieli.

Teoretyczna analiza porównawcza dokumentów w naszej opinii powinna objąć: dostępną literaturę przedmiotu, wyniki doniesień naukowych, podstawy programowe, standardy kształcenia nauczycieli, materiały dydaktyczne dotyczące kształcenia w zakresie emisji głosu, śpiewu, słuchu, akompaniamentu i metodyki oraz analiza utworów wokalnych i metodyki prowadzenia zespołów. Podjęte działania umożliwią identyfikację podobieństw i różnic między rzeczywistościami naukowo-dydaktycznymi, a także przyczynią się do formułowania wniosków względem skuteczności prowadzonej strategii.

Propozycja warsztatów indywidualizujących przewidziana jest dla osób o niskiej kontroli oddechu, dykcji, intonacji bądź ekspresji artystycznej. Dla pierwszych będą to zadania o malowniczych nazwach typu: „świeczka”, „balonik”, „syczenie” oraz „wokaliza”, bazujących na oddechu, jego kontroli i kondycji. W drugim przypadku będą to ćwiczenia: artykulacyjne, zabawy z samogłoskami, obrazki dźwiękowe, rymowanki oraz praca z korkiem, polegające na wypowiadaniu głosek i „łamańców językowych” w różnym tempie i obciążeniu. Dla trzeciej grupy przewidujemy trening w obszarze: skal i gam, repetycji oraz nucenia melodii mormorando lub na wybranych sylabach, zachęcających do dbania o intonację głosu. Dla czwartej grupy będzie to: czytanie tekstów, odgrywanie scenek i dialogów, improwizacja oraz ruch sceniczny, ćwiczenie dykcji, interpretacja i zachowania wykonawcze (performatywne).

Projektowany kurs kultury wokalnopedagogicznej dla nauczycieli w swojej organizacji dookreślony zostanie stosowną liczbą godzin i częstotliwości spotkań. Grupą docelową będą zarówno przyszli nauczyciele zatrudnieni w szkołach podstawowych i średnich, jak i studenci edukacji pedagogiki. Cel kursu ogniskujemy wokół zagadnień: kształtowania świadomości znaczenia kultury wokalnopedagogicznej nauczyciela, rozwijania sprawności technicznych głosu, poznania zasad higieny pracy głosem, twórczego stosowania treningu emisyjno-intonacyjnego i dykcji w pracy dydaktycznej, interpretacji tekstu muzycznego, prezentacji utworu oraz doboru materiału wokalnego i werbalnego. Projektowane zadania będą mogły być realizowane z użyciem: mini-wykładów, ćwiczeń indywidualnych, analizy materiału dydaktycznego, inicjowanych zadań twórczych oraz superwizji, będącej swoistą informacją zwrotną od wykładowcy lub/i specjalisty głosu (aktora, wokalisty lub śpiewaka).

Kolejnym wskazaniem, w twórczym projektowaniu, będzie zamysł badawczy obejmujący analizę porównawczą poziomu kultury wokalnopedagogicznej

pedagogicznej pochodzących z ośrodków akademickich w rozdzielnych grupach: pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz osobno studentów edukacji artystycznej (muzycznej). Eksploracja obejmie takie obszary jak emisja głosu i artykulacja, kontrola oddechu podczas wypowiedzania się werbalnego i wokálnego, świadomość dotycząca higieny i pracy głosem, ekspresja wypowiedzanej treści oraz gotowość do stosowania technik w pracy z głosem w dydaktyce. Zastosowana metoda porównawcza pozwoli również ocenić stopień nasilenia wskazanej cechy u badanych. Dane zostaną zgromadzone dzięki zastosowanym arkuszom weryfikacji zjawiska (np. dykcji, artykulacji, intonacji itp.), skali oceny wiadomości dotyczącej higieny głosu oraz dyspozycjom do rozmowy swobodnej i dzienniczka obserwacji aktywności uczestników w symulacji metodycznej, realizowanej podczas mikro-nauczania.

Wypracowana przez nas autorska koncepcja struktury kultury wokально-pedagogicznej przyszłych nauczycieli muzyki składa się z trzech komponentów: motywacyjnego, poznawczego i aktywizującego. Pierwszy zawiera: pragnienie jednostki, aby skupić się na wartościach śpiewu; potrzebę zrozumienia emocjonalnej i figuracyjnej (technicznej) sfery muzyki wokальной oraz chęć samorealizacji w wokальной praktyce wykonawczej i pedagogicznej. Drugi obejmuje: wokálny i techniczny kontekst artystyczny i estetyczny, tło muzyczno-teoretyczno-historyczne, a także pogłębianą wiedzę dydaktyczną i metodyczną dotyczącą zasad kształtowania się głosu, artykulacji, oddychania, ekspresji mimicznej i pantomimy, samokontroli nad ruchem ciała i samoregulacji wolicjonalnej. Trzeci (działaniowy) dotyczyć będzie: zdolności i umiejętności wokально-technicznych, (łączących się w integralną formę, jako technika wokalna) oraz składnik pedagogicznej strategii, który pozwoli przyszłym adeptom wykonywanie utworów wokalnych na wysokim poziomie artystycznym.

Zaprezentowana różnorodność propozycji dydaktycznych i badawczych podkreśla znaczenie oraz zakres pojęcia samorealizacji, stanowiącego kluczową kategorię teoretyczną w niniejszej pracy, poświęconej wokально-pedagogicznej kulturze przyszłych nauczycieli – edukatorów muzyki.

Zakończenie

Wokально-pedagogiczna kultura nauczycieli, przyszłych edukatorów muzyki to nie tylko umiejętność śpiewania, ale również inspirowania i kształcenia kolejnych pokoleń wrażliwych na wartości artystyczne i uniwersalne. Wymaga ona od pedagoga z jednej strony stałego doskonalenia własnych umiejętności i empatii, z drugiej, głębokiego zrozumienia zarówno sztuki wokальной, jak i psychologii uczących się, tudzież kontekstu kulturowego oraz świadomości

mość zagrożeń, jakie niesie ze sobą wolnościowe podejście do wartości i sztuki. Z punktu widzenia zaprezentowanych rozważań i praktycznych uwarunkowań, uzasadnione jest tworzenie warunków sprzyjających kształtowaniu kultury wokalnopedagogicznej przyszłych nauczycieli muzyki. Współczesne kształcenie powinno zatem akcentować aktualizację pozytywnej motywacji w zakresie zdobywania kultury wokalne i pedagogicznej, opanowanie różnych technologii inscenizacji głosu, oraz obróbki plastycznej i figuracyjnej repertuaru wokálnego oraz stymulację samorealizacji w działalności wykonawczej i pedagogicznej. W podejmowanych działaniach warto zatem pamiętać, że wrażliwość wokalna nauczyciela przekłada się w znaczący sposób na subtelność estetyczną i umiejętności śpiewaczych jego uczniów. Tworzy w bezpośredni sposób kulturę wokalnopedagogiczną społeczności placówki edukacyjnej, a pośrednio determinuje środowisko najbliższe rodziny i wspólnoty lokalnej. W szerokiej perspektywie dotyczy narodu, państw i świata w kontekście wielu kultur.

Literatura | References

- BARTOSIK K. (2011), *Kultura pedagogiczna a procesy kształcenia i wychowania*, [w:] *Pedagogika ogólna a teoria i praktyka dydaktyczna*, red. M. Myszkowska-Litwa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 107-120.
- BEREŻNICKA M. (2016), *Kultura pedagogiczna społeczeństwa jako ważny problem edukacji obywatelskiej*, [w:] *Bezpieczeństwo w nowych czasach*, red. Z. Kwiasowski, K. Pabis-Cisowska, M. Pietrzyk, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, s. 148-168.
- CHWEDOROWICZ J., (RED.) (2006), *Kultura i edukacja wokalna w rzeczywistości rynkowej*, Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów, Łódź.
- DYLAŁ S. (2007), *W cieniu własnej wiedzy – między pewnością a bezradnością wychowawcy*, [w:] *Wychowanie. Pojęcia, procesy, konteksty*, t. 3, red. M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak, GWP, Gdańsk, s. 43-65.
- GRUCHOŁA M. (2010), *Kultura w ujęciu socjologicznym*, „Roczniki Kulturoznawcze”, vol. 1, s. 95-114.
- JEREMUS A. (2006), *Nowoczesny wizerunek artysty wokalisty jako niezbędny element działań marketingowych*, [w:] *Kultura i edukacja wokalna w rzeczywistości rynkowej*, red. J. Chwedorowicz, Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów, Łódź, s. 39-52.

- KATARYŃCZUK-MANIA L. (2020), Głos jako medium. Zaczynij od emisji głosu, [w:] Emisja głosu w przestrzeni edukacyjnej, artystycznej i terapeutycznej red. L. Kataryńczuk-Mania, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, s. 13-34.
- KATARYŃCZUK-MANIA L., KOŁODZIEJSKI M., KISIEL M. (2018), Orientacje w metodologii badań edukacyjno-muzycznych, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- KISIEL M. (2012), Emisja i higiena głosu w pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu, Dąbrowa Górnicza.
- KOŁODZIEJSKI M., KILBACH G., GROMEK M., KISIEL M. (2017), Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa – muzyka, ORE, Warszawa.
- ŁUKASIK J. M. (2021), Znaczenie wzoru osobowego nauczyciela w kształtowaniu zawodowym adeptów, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Sectio J, Pedagogika – Psychologia, vol. XXXIV, nr 4.
- MAJZNER R. (2024), Profilaktyka zaburzeń czynnościowych narządu głosu w kontekście specyfiki pracy nauczyciela edukacji elementarnej, „Wychowanie w Rodzinie”, t. XXXI, nr 2, s. 219-233.
- MANZON M. (2011), Comparative Education: The Construction of a Field, Springer and Comparative Education Research Centre, the University of Hong Kong, Hong Kong.
- MORACZEWSKI K. (2007), Sztuka muzyczna jako dziedzina kultury. Próba analizy kulturowego funkcjonowania zachodnioeuropejskiej muzyki artystycznej, UAM Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- NIKOLAI H., KISIEL M., PENG J. (2023), Vocal education in the context of intercultural communication: Experience of teaching Chinese students, „International Journal of Chinese Education” 12(1), s. 1-12.
- NIKOLAI, H., LYNENKO A., KOEHN N., BOICHENKO M. (2020), Interdisciplinary coordination in historical-theoretical and music-performing training of future musical arts teachers, „Journal of History Culture and Art Research” 9(1), s. 225-235.
- RUDNYTSKA O. P. (2000), Pedahohika mystetstva: poshuky i perspektyvy, [w:] Profesiina osvita: pedahohika i psykhohiia: Pol.-ukr. zhurnal [shchorychnyk], vyp. 2, red. T. Levovyskoho, I. Vilsh, I. Ziazium, N. Nychkalo, Chenstokhova-Kyiv, s. 233-245.
- SVIDZYNSKYI A. (2008), Synerhetychna kontseptsiiia kultury, Lutsk: „Vezha”.

- SZUBERTOWSKA E. (2008), Śpiew jako forma aktywności wokalne dawnej i dziś, [w:] Muzyka wokalna, dzieło, wykonawstwo, konteksty, red. B. Tarasiewicz, RHYTMOS, Poznań, s. 251-260.
- SZUBERTOWSKA E. (2020), Śpiewanie – aktywność muzyczna niedoceniona i zaniedbana, „Zeszyty Naukowe WSG” t. 36, seria: Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo, nr 5, s. 225-244.
- SZWEYKOWSKI Z. M. (1957), Kultura wokalna XVI-wiecznej Polski, PWM, Kraków.
- TARAPATA-BILCHENKO L. H. (2004), Filozofia muzyki: navchalnyi posibnyk dlia studentiv ta mahistrantiv fakultetu mystetstv, SumDPU, Sumy.
- UCHYŁA-ZROSKI J. (2015), Śpiew jako wartość osobowa dziecka, t 1. Stałość i zmienność rozwoju myśli naukowej XX i XXI wieku, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- VASIANOVYCH H. (2005), Pedahohichna etyka: Navchalno-metodychnyi posibnyk, Norma, Lviv.
- WAGNER I. (2005), Stałość czy zmienność autorytetów. Pedagogiczno-społeczne studium funkcjonowania i degradacji autorytetu w zmieniającym się społeczeństwie, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- WALUGA A. (2012), Śpiew w perspektywie edukacji muzycznej. Koncepcje, badania, programy, Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego, Katowice.
- WŁODARCZYK E. (2003), Kultura, [w:] Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, tom II, red. J. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, s. 950-962.
- ZIAZIUN I. A. (2006), Estetychni zasady rozvytku osobystosti, [w:] Mystetstvo u rozvytku osobystosti: Monohrafiia, red. N. H. Nychkalo, Zelena Bukovyna, Chernivtsi, s. 12-36.
- ŻERAŃSKA-KOMINEK S. (1995), Muzyka w kulturze. Wprowadzenie do etnomuzykologii, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.